

вересня 1939 р. Усе ж за 10 років свого існування воно залишило помітний слід у становленні української гімназійної освіти на Волині [7].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Викладений вище матеріал свідчить, що головні національні товариства Волині протягом 20–30-х рр. перетворилися на масові загальнокрайові об'єднання з розгалуженою організаційною структурою та численними осередками на місцях. Основою їх поступу стали засади демократизму й націоцентризму, тобто орієнтація на традиції, цінності та інтереси українського народу.

Джерела та література

1. ДАВО, ф. 34, оп.1, спр. 432. Статут товариства «Луцької повітової «Просвіти».
2. ДАВО, ф. 46, оп.1, спр. 5022. Звіти Волинського воєводського управління.
3. ДАВО, ф. 57, с. 46, оп. 9, спр. 699. Матеріали з'їзду православних українців, що відбувся 5 черв. 1927 р., 7 лют. 1927 р. – 5 жовт. 1927 р. – 275 арк.
4. Акты Польской Республики за 1918–1920 гг. – Варшава, 1921. – 47 с.
5. Анкетные данные о деятельности филиалов «Просвита» за 1928 г. // Державний архів Волинської області (далі – ДАВО), ф. 54 (Луцьке повітове товариство «Просвіта»), оп. 1, спр. 326, 67 арк.
6. Статут українського товариства Луцька повітова «Просвіта» на Волині. 1921. // ДАВО, ф. 54, оп.1, спр. 14. – 8 арк.
7. Статут товариства ім. Лесі Українки в Луцьку. – Луцьк, 1929.
8. Проект статуту Рівненського повітового товариства «Просвіта» // ДАРО, ф. 30, оп.18, спр. 484.
9. Mędrzecki W. Województwo Wołyńskie 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych / W. Mędrzecki. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdansk ; Łódź, 1988. – 202 s.
10. Волинь у міжвоєнний період (1921–1939) / М. М. Кучерепа. – Луцьк : [б. в.], 1994. – 24 с.
11. Енциклопедія Українознавства. – Париж ; Нью-Йорк, 1968. – Т. 6. – 348 с.

Булавина С. Правовой статус украинских общественных организаций на Волини (1918–1939 гг). В статье исследуются юридические основания деятельности украинских общественных организаций Волини межвоенного периода. Проанализированы характерные особенности украинских общественных организаций и обоснованы основные уставные положения. Показано, что после Первой мировой войны, когда на месте недавно могущественных империй появились национальные государства, сформировался новый политический порядок. Принцип самоопределения наций получил всеобщее признание, однако он применялся не всегда. Значительное внимание уделяется новообразованному Польскому государству, где проживало 27 млн граждан, среди которых – более 5 млн украинцев. Власти проводили откровенную антиукраинскую политику. Игнорируя потребности украинцев, польское правительство действовал так, словно это были исконные польские земли, подчиняя политическую, культурную и экономическую жизнь Западной Украины собственным интересам.

Ключевые слова: правовой статус, украинские общественные организации, украинско-польские отношения, устав, законодательство, Волинь.

Bulavina S. Legal Status of Ukrainian Public Organizations in Volyn (1918–1939). In the article the legal basis of Ukrainian public organizations of Volyn region in the interwar period is investigated. Characteristics of Ukrainian public organizations are analyzed and main statutory provisions are proved. It is shown that after the World War I nation-states appeared instead of powerful empires and a new political order was formed. The principle of self-determination was universally recognized, but not always used. Considerable attention is given to the newly formed Polish state, with the population of 27 million people, including more than 5 million Ukrainians. The government conducted the anti-Ukrainian policy. Ignoring the needs of the Ukrainians, the Polish government has acted as if it were native Polish lands, by subjecting the political, cultural and economic life of Western Ukraine its own interests.

Key words: legal status, Ukrainian public organizations, ukrainian-polish relations, statute, legislation, Volyn.

УДК 341.232.2 (477)

В. Колодяжна

Транскордонне співробітництво України: поняття, види, форми

У статті висвітлено підходи до визначення поняття «транскордонне співробітництво (ТКС)», проаналізовано види та форми його реалізації в умовах європейської інтеграції України.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, інтеграція, глобалізація, євро регіон, Україна.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сьогодні транскордонне співробітництво – процес, який сприяє розвитку добросусідських відносин між країнами в економічній, політичній, соціальній та інших сферах, а тому є першочерговим кроком на інтеграційному шляху нашої держави.

Розвиток транскордонного співробітництва в Україні започатковано в 90-х рр. минулого століття. Так, за період із 1993 р. створено 10 єврорегіонів, до участі в яких залучено 15 областей України та адміністративно-територіальні одиниці семи прикордонних іноземних держав. Переваги транскордонного співробітництва, а саме єврорегіонів як найвищої форми розвитку ТКС, стають очевидними у вітчизняній економіці. Створення умов для ефективного функціонування єврорегіонів дає змогу не тільки з найбільшою вигодою використовувати інтеграційні процеси, а й поліпшувати координацію прикордонного співробітництва із сусідніми державами, що має сприяти прискоренню регіонального економічного розвитку держави, припливу зовнішніх інвестицій, спрямованих на розвиток регіонального й загальноєвропейського співробітництва. Саме тому надзвичайно актуальною сьогодні стає проблема розвитку транскордонного співробітництва та покращення умов його функціонування.

Проблемам розроблення та реалізації регіональної політики транскордонного співробітництва в умовах інтеграції України до глобального геополітичного й економічного простору присвячено значну кількість наукових праць (І. Артьомова, П. Беленького, З. Герасимчук, М. Долішнього, Є. Кіш, В. Козик, Н. Мікули, А. Мокія, В. Новицького, О. Передрія, Є. Савельєва, П. Токаря, С. Устича та ін.).

Мета статті – комплексний аналіз особливостей розвитку форм і видів транскордонного співробітництва й розкриття механізмів його функціонування в Україні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Транскордонне співробітництво – одна із важливих складових частин процесів європейської інтеграції. Воно розвивається на основі транскордонних зв'язків, що виникають у сфері політики, економіки, охорони навколишнього середовища, культури, освіти, демографічного регулювання, в інших галузях у межах певного транскордонного простору – території, яка охоплює два або більше регіонів прикордонних держав та об'єднує їх за певними географічними й соціально-історичними ознаками. Особливого значення набувають транскордонні економічні зв'язки, які є системою економічних відносин і відображають інтереси на міжрегіональному рівні, що формуються та розвиваються в процесі спільного виробництва, поділу й спеціалізації праці, відтворення факторів виробництва та визначаються дією економічних законів, нормативно-правовою базою й соціально-економічним середовищем прикордонних регіонів [4, с. 136].

Необхідними передумовами формування та розвитку транскордонного співробітництва є такі:

- географічна наближеність;
- можливість спільного використання природних, трудових, науково-технічних й інших ресурсів;
- подібність галузевих структур.

На сьогодні відомо багато спроб та підходів до визначення поняття транскордонного співробітництва, яке здійснюється в Європі. Вони опосередковано або побічно тривалий час використовуються європейськими урядовими й громадськими організаціями, інституціями Європейського Союзу, науковцями та учасниками такого співробітництва задля пошуку більш системного підходу до вивчення цього явища [9, с. 59].

Так, відповідно до ст. 2 Європейської конвенції про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади від 21 травня 1980 р., «транскордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, що спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які перебувають під юрисдикцією двох або кількох Договірних Сторін, та на укладення з цією метою необхідних угод або досягнення домовленостей. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством» [5].

Європейський парламент у 1997 р. підготував доповідь із питань транскордонного та міжрегіонального співробітництва, де наведено ще одне визначення транскордонного співробітництва. Це таке співробітництво, яке здійснюється вздовж внутрішніх або зовнішніх кордонів ЄС, де центральну роль відіграють регіони (області) [10, с. 21].

Існують, проте, деякі винятки, які свідчать про існування й інших термінологічних підходів. Першим прикладом є звіт Комітету регіонів від 1996 р., у якому йдеться про три основні типи

співробітництва між регіональними та місцевими органами влади: транскордонне та міжрегіональне співробітництво (у межах ЄС й інших країн) і так зване міжрайонне (у межах ЄС). Іншим прикладом є звіт 1998 р., у якому Комітет розглядає «транснаціональне співробітництво» між місцевими органами влади як основу європейської інтеграції та виділяє п'ять різних його підтипів:

- 1) транскордонне співробітництво між сусідніми місцевими органами влади;
- 2) транснаціональне співробітництво між місцевими органами влади, які не є сусідами;
- 3) транс'європейське співробітництво між містами й міськими районами або співробітництво в межах мережі міст;
- 4) глобальні мережі міст;
- 5) транснаціональні неурядові організації [10, с. 22].

Відповідно до Закону України «Про транскордонне співробітництво» поняття «транскордонне співробітництво» визначено як спільні дії, спрямовані на встановлення й поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їхніми представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України й територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їхнім національним законодавством [6].

Місцеві та регіональні органи влади, як правило, одночасно можуть стати учасниками різних форм співробітництва, основними різновидами яких є такі:

- транскордонне;
- міжтериторіальне;
- транснаціональне;
- співробітництво в рамках Європейських асоціацій.

Основні форми співробітництва визначаються такими характеристиками:

– *географічними особливостями*. Співробітництво може охоплювати як малі сусідні області, так і великі географічні зони та не обов'язково має спиратися на принцип «територіальної близькості». Наприклад, у межах Європейського Союзу в співробітництві можуть брати участь як держави-члени ЄС, так і партнери від третіх країн;

– *тематичними напрямками діяльності й базовим рівнем співробітництва*.

Місцеві та регіональні органи влади можуть співпрацювати, розв'язуючи як одну проблему (однопредметне співробітництво, наприклад у сфері економічного розвитку, культури тощо), так і більш широкий діапазон проблем, реалізуючи спільні дії (багатопредметне співробітництво). У цьому контексті співробітництво може бути як короткостроковим (так звані «одноразові дії»), так і довгостроковим, стратегічно зорієнтованим кількістю партнерів, які беруть у ньому участь. Біполярне (двостороннє) співробітництво – це класичний тип, що існує між двома партнерами. Триангуляційним (тристороннім) співробітництвом охоплено трьох партнерів. Разом із тим співпраця, до якої залучено більше, ніж три учасники, називається багатостороннім співробітництвом [8, с. 157].

В умовах світових глобалізаційних процесів під впливом інтеграційних процесів у Європі сформувалося чотири рівні реалізації ТКС:

1. Загальноєвропейський, оскільки під впливом інтеграційних процесів у Європі виникають загальноєвропейські норми й стандарти здійснення ТКС, закріплені в різних правових документах, а також міжнародні інституції, покликані регулювати розвиток ТКС у Європі.

2. Державний, оскільки транскордонний регіон – це об'єднання прикордонних регіонів, що перебувають у складі суміжних країн, тому держава здійснює безпосередній вплив на його діяльність.

3. Регіональний, оскільки ТКС відбувається на цьому рівні через реалізацію регіональної політики розвитку ТКС з урахуванням інтересів держави та регіональних інтересів.

4. Локальний, оскільки власне ТКС здійснюється на цьому рівні через координацію планів розвитку, що запропоновані місцевою владою, і конкретну співпрацю між суб'єктами прикордонних територій [3, с. 438].

У результаті вивчення досвіду функціонування транскордонних регіонів у Європі та Україні з'ясовано, що на різних рівнях реалізації ТКС виникають компліментарні зв'язки: на регіональному й локальному рівнях ТКС безпосередньо здійснюється за допомогою наявних адміністративно-правових, фінансових та інших ресурсів. Причому на локальному рівні ставляться цілі нижчого рангу (реалізація проектів із ТКС), тоді як на регіональному – задоволення інтересів регіону в цілому. На державному рівні надається підтримка розвитку ТКС у межах національної регіональної

політики. На загальноєвропейському рівні в межах реалізації регіональної політики загальноєвропейських інтересів також відбувається інституційно-правова та фінансова підтримка діяльності транскордонного регіону.

Транскордонне співробітництво може здійснюватися безпосередньо за укладеними транскордонними угодами або через формування органу транскордонного співробітництва. Створення такого органу починається з укладання угоди про транскордонне співробітництво.

Орган транскордонного співробітництва виконує завдання, покладені на нього територіальними громадами або органами влади, відповідно до цілей його діяльності та в спосіб, передбачений національним законодавством. Будь-які суперечки, які виникають у зв'язку з діяльністю органу транскордонного співробітництва, передаються на розгляд судам, яким вони підпорядковані за національним або міжнародним правом [2, с. 411].

Цікаві наукові узагальнення стосовно сучасних форм ТКС зроблені співробітниками Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г. М. Доброва НАН України. Вони вважають, що на сучасному етапі транскордонне співробітництво може приймати різні форми – від неформальних відносин між людьми або приватними підприємствами до інституційно оформленої співпраці в межах євро регіонів, через підписання угод в окремих сферах або установах й розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонної співпраці.

Останні дослідження впливу ТКС на розвиток підприємництва, проведені співробітниками Центру досліджень у трьох західних регіонах України (Волинській, Львівській та Закарпатській областях), приділені досвіду й характеристикам ТКС підприємств із діловими партнерами в нових країнах розширеного ЄС. Як засвідчує аналіз, нині на ТКС має більший вплив діяльність державних і недержавних організацій підтримки бізнесу, тоді як неформальна транскордонна бізнес-активність населення може служити резервом для поповнення ланок підприємців [7, с. 239–240].

Як вважають науковці ДРІДУ НАДУ при Президентові України, у сучасних умовах політичної й економічної глобалізації прикордонне співробітництво є важливим складником загального процесу європейської інтеграції. Таке співробітництво розвивається на основі транскордонних зв'язків, що виникають у сфері політики, економіки, охорони навколишнього середовища, культури, освіти, демографічного регулювання, інших галузях у межах визначеного простору – території, яка охоплює два й більше регіони прикордонних держав та об'єднує їх за певними географічними й соціально-історичними ознаками [1, с.268].

Наявні форми транскордонного співробітництва ґрунтуються на системі європейських принципів та правил, які потрібно враховувати в практичній діяльності.

Висновки й перспективи подальших досліджень. На сучасному етапі Україна бере активну участь в інтеграційних процесах, у розвитку яких важливу роль відіграє транскордонне співробітництво прикордонних територій. Україна завдяки вигідному геополітичному положенню має значні потенційні можливості щодо розвитку прикордонних територій, оскільки 19 із 25 регіонів країни є прикордонними. У транскордонній діяльності беруть участь території, площа яких складає 33,9 % від загальної площі країни. До євро регіонального співробітництва залучено близько 14 млн осіб, або 28 % загальної кількості населення України [6, с.197].

Узагальнення особливостей розвитку транскордонного співробітництва в Україні показує, що:

- транскордонне співробітництво в Україні – явище відносно нове й сьогодні з-поміж чотирьох можливих його форм найбільш розвиненою є співпраця в межах євро регіонів;
- транскордонне співробітництво розглядається у двох площинах – як інструмент розвитку прикордонних територій і як чинник реалізації інтеграційних прагнень України;
- транскордонне співробітництво прикордонних областей України й сусідніх країн умовно можна поділити на два напрями: 1) на кордоні України з ЄС; 2) у так званому новому прикордонні, уздовж кордонів колишніх радянських республік.

До позитивних моментів напрацювань у сфері ТКС слід віднести чітке визначення суб'єктів такого співробітництва (територіальні громади, їхні представницькі органи, місцеві органи виконавчої влади України), а також учасників, якими вважаються юридичні та фізичні особи, громадські організації, що беруть участь у ТКС. До негативних – ігнорування ролі ТКС як один з інструментів регіонального розвитку й важливу складову частину регіональної політики України з боку окремих

державних установ (міністерств, відомств), окремих посадовців різних рівнів державного управління, а також недостатню фінансову підтримку транскордонних проектів та програм.

Джерела та література

1. Баштанник В. Механізми прикордонного співробітництва суб'єктів регіональної політики: досвід країн – членів ЄС та України / В. Баштанник // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 12–13 жовт. 2006 р. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – С. 267–270.
2. Гакман С. Державне регулювання процесів запобігання етнополітичним конфліктам у контексті транскордонного співробітництва / С. Гакман // Вісн. НАДУ. – 2005. – № 3. – С. 406–413.
3. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі XX–XXI століть. Нові пріоритети / М. І. Долішній. – К. : Наук. думка, 2006. – 511 с.
4. Долішній М. І. Україна – ЄС: перспективи регіональної інтеграції / М. І. Долішній // Вісн. Терноп. акад. нар. госп. : Спец. вип. – Тернопіль, 2001. – С. 136–142.
5. Європейська конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади 1980 року (ETS № 106) : зб. договорів Ради Європи. – К. : Парламент. вид-во, 2000. – С. 208–212.
6. Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 р., № 1861 – IV [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/book/vamaly/015html>.
7. Ісакова Н. Транскордонна співпраця західноукраїнських підприємств із діловими партнерами у країнах Європейського Союзу / Н. Ісакова, О. Красовська, В. Грига // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 12–13 жовт. 2006 р. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – С. 237–241.
8. Кушніренко О. М. Рівні та форми транскордонного співробітництва / О. М. Кушніренко // Актуальні проблеми внутрішньої політики. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – Вип. 1(5). – С. 156–163.
9. Кушніренко О. М. Транскордонне співробітництво як одна з категорій співпраці місцевих та регіональних органів влади // Транскордонне співробітництво / І. Бондарчук, І. Грицяк, А. Даруліс та ін. ; за заг. ред. Б. Лессера та І. Розпутенка. – К. : Вид-во «K.I.C.», 2003. – С. 59–124.
10. Transeuropean Co-operation between Territorial Authorities Association of European Border Regions (AEBR). – S.l., 2001. – 206 p.

Колодяжная В. Трансграничное сотрудничество Украины: понятие, виды, формы. Статья посвящена комплексному анализу существующих подходов к определению понятия «трансграничное сотрудничество» и особенностям развития различных форм и видов этого сотрудничества в Украине. Трансграничное сотрудничество (ТГС) рассматривается как инструмент развития приграничных территорий и как фактор, способствующий реализации интеграционных стремлений нашего государства. Обобщение особенностей развития трансграничного сотрудничества указывает, что на данном этапе наиболее развито сотрудничество в рамках еврорегионов, которые создаются как на границе Украины и ЕС, так и вдоль границ бывших советских республик. Среди позитивных достижений такого сотрудничества можно выделить четкое определение субъектов (территориальные общины, их представительные органы, местные органы исполнительной власти), а также общественные организации, юридические и физические лица, принимающих участие в ТГС). Негативным моментом можно назвать недостаточное финансирование трансграничных проектов и программ.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, интеграция, глобализация, еврорегион, Украина.

Kolodiazhna V. Transboundary Cooperation of Ukraine: Concept, Types, Forms. The article is dedicated to the complex analysis of the concept definition «Cross-border cooperation» and features of the development of different forms and types of the Ukrainian collaboration. Cross-border cooperation (CBC) is considered as a development tool of border areas and as a contributing factor to the realization of integration aspirations of our state. The generalization of features of the cross-border cooperation development indicates that the most developed cooperation at this stage is within European regions on the border between Ukraine and the EU, and along the borders of the former Soviet republics. Among the positive achievements of this cooperation can be distinguished clearly defined subjects (territorial communities, their representative bodies, local executive authorities), public organizations, entities and individuals participating in the CBC). A negative point is the lack of financing of cross-border projects and programs.

Key words: cross-border cooperation, integration, globalization, the Euroregion, Ukraine.